

**ОХОРОННА, ПРАВООХОРОННА
ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ:
СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ТА СФЕР
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ**

Микола СИЙПЛОКИ

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

У науці існує достатньо жвава дискусія щодо визначення та співвідношення понять охоронної та правоохоронної діяльності. Цією проблемою займаються фахівці в галузі цивільного, адміністративного, трудового, кримінального права та кримінології, кримінального процесуального права. У зв'язку з цим постає цілком логічне питання, а яке ж місце в цьому алгоритмі співвідношень відіграє оперативно-розшукова діяльність? Яка сфера її кримінально-правового захисту?

На наш погляд, охоронна діяльність – це вид господарської діяльності чи один із напрямків правоохоронної діяльності, які полягають у системі правових, організаційних, економічних, технологічних, фізичних та інших заходів, які здійснюються суб'єктами, що мають специфічні права й обов'язки із забезпечення захисту життя та здоров'я фізичних осіб та їх власності, власності юридичних осіб чи держави від протиправних посягань¹. На сьогодні надання послуг з охорони власності та фізичних осіб регулюється окремим спеціальним Законом України «Про охоронну діяльність» від 22 березня 2012 року №4616– VI (далі -Закон №4616–VI).

Щодо поняття й ознаки правоохоронної діяльності, то це поняття в науці тлумачиться по-різному². По різному визначаються і її суб'єкти. Аналізуючи зміст поняття «діяльність», необхідно вказати, що воно є одним із найбільш неоднозначних і складних у сучасній науці, що обумовлює існування численних підходів до його сутності: філософського, соціологічного, психологічного та ін. При цьому в межах кожного підходу також спостерігається різноманіття концепцій діяльності. У підґрунтя багатьох визначень правоохоронної діяльності закладено наявність державних і недержавних суб'єктів такої діяльності.

¹ Сийплови М.В. (2019). Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні. Панов. С.68

² Там само.

Більшість авторів переконує, що правоохоронна діяльність може здійснюватися як державою, її органами й посадовими особами та державними організаціями, так і недержавними структурами³. Як справедливо зауважує М. В. Білоконь, правоохоронна діяльність – це надзвичайно складний і суперечливий соціальний феномен. В аспекті, який нас цікавить, це, перш за все, надзвичайно складний і суперечливий вид соціальної діяльності, який значною мірою визначається рівнем розвитку суспільства, рівнем свідомості та правосвідомості людини, а також змістом і характером її правових переконань⁴.

Аналіз визначень правоохоронної діяльності дозволяє зробити висновок про те, що існує два основних напрямки інтерпретації останньої. Представники першого напрямку визначають правоохоронну діяльність як вид поліцейської «силової» діяльності, що спрямована на протидію злочинам та іншим правопорушенням. Тому ці автори зараховують до переліку правоохоронних органів переважно силові органи, які протидіють злочинності та адміністративним правопорушенням, застосовуючи поліцейські повноваження: затримання, доставляння правопорушників, перевірку документів, здійснення та вилучення речей, обіг яких заборонено або обмежено, застосування сили і зброї тощо. Представники іншого напрямку інтерпретують її як збірне поняття, яке містить у собі декілька відносно самостійних, але пов'язаних між собою напрямів діяльності: правосуддя, прокурорський нагляд, досудове розслідування, захист у кримінальних справах та справах про адміністративні правопорушення, надання юридичної допомоги, організаційне забезпечення діяльності судів, вчинення нотаріальних дій тощо. Основною метою правоохоронної діяльності в рамках такого підходу є захист прав людини. На думку М.І. Мельника та М.І. Хавронюка, правоохоронною діяльністю займаються лише спеціально створені державні органи. Правоохоронна діяльність у сфері боротьби зі злочинністю, на їх погляд, включає застосування передбачених законом примусових заходів до осіб, що вчиняють суспільно небезпечні діяння, і заходів з відновлення порушених у результаті їх вчинення прав і законних інтересів юридичних і фізичних осіб⁵. Необхідно погодитися з О.Д. Тихомировим та Ю.А. Ведерніковим, що, незважаючи на розмаїття поглядів учених

³ Тихомиров О. Д., Ведерніков Ю. А. (1995). Діалектика змісту та форми правоохоронної діяльності. Філософські проблеми права та правоохоронної діяльності співробітників ОВС. Українська акад. внутр. справ. С. 169; Мельник М. І., Хавронюк М. І. (2002). Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність. Атіка. С. 19.

⁴ Білоконь М. В. (2004). До питання про дослідження змісту громадського порядку. Наше право: науково-практичний журнал. № 2 (1 ч.). С. 8.

⁵ Мельник М.І., Хавронюк М.І. (2002). Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність. Атіка, 576 с.

щодо сутності і місця правоохоронної діяльності, вони єдині у визнанні її як державно-владної діяльності, котра здійснюється у правовій формі і безпосередньо пов'язана з попередженням та профілактикою правопорушень⁶. Ми вважаємо, що правоохоронну діяльність слід розглядати саме як вид «силової» поліцейської діяльності. Правоохоронна діяльність впливає з правоохоронної функції держави. До основних правових форм здійснення функцій держави відносяться: правотворча, правозастосовна, правоохоронна, установча, контрольно-наглядова. «Правоохоронна функція – це напрямок діяльності держави, що виражає її сутність на даному історичному етапі, спрямований на вирішення основних завдань по забезпеченню охорони конституційного ладу, прав та свобод громадян, законності та правопорядку, усіх врегульованих правом суспільних відносин, і здійснюється у відповідних формах та особливими методами»⁷.

Щодо оперативно-розшукової діяльності (ОРД), то це є одним із важливих інструментів держави у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні безпеки громадянського суспільства і держави. Цей вид діяльності відзначається проведенням оперативно-розшукових заходів як публічно, так і таємно, підрозділами державних органів, що мають відповідні повноваження в межах закону. Згідно з чинним законодавством, ОРД є самостійним видом державної діяльності. Однак з історії розвитку цієї сфери відомо, що вона отримувала різні найменування, такі як розшукова діяльність, кримінально-розшукова тощо. Це свідчить про постійне вдосконалення методів і підходів у цій галузі⁸. На сьогодні оперативно-розшукова діяльність має чітко визначені завдання, спрямовані на захист життя, здоров'я, прав та свобод громадян, а також на забезпечення безпеки суспільства та держави. Ця діяльність регулюється окремим спеціальним Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII (далі – Закон № 2135-XII). Згідно з положеннями цього Закон № 2135-XII оперативно-розшукова діяльність також спрямована на захист власності громадян від злочинних посягань. Це охоплює не лише матеріальні цінності, але й право власності як основоположний принцип суспільного ладу. Оперативні заходи в цьому напрямку спрямовані на виявлення та припинення злочинів, що можуть призвести до втрати або пошкодження майна громадян.

⁶ Тихоміров О.Д., Ведерніков Ю.А. (1995). Діалектика змісту та форми правоохоронної діяльності. Філософські проблеми права та правоохоронної діяльності співробітників ОВС. Українська академія внутрішніх справ. С. 168-173.

⁷ Сажнев І.В.(2000). До питання щодо визначення поняття «правоохоронна функція держави». Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України. Вип. 4. С. 62–71.

⁸ Албул С. В. (2020). Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні. С. 86.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що правоохоронна діяльність в сучасному суспільстві є складною та багатогранною системою, що включає різноманітні види та напрямки. Серед них оперативно-розшукова діяльність займає важливе місце, оскільки спрямована на запобігання та припинення злочинів, а також на захист прав та свобод громадян. У цьому контексті охоронна діяльність державних суб'єктів є одночасно видом господарської діяльності та одним із напрямків правоохоронної діяльності.

Правоохоронна діяльність в Україні регулюється Конституцією, профільними (спеціальними) законами («Про Національну поліцію», «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Бюро економічної безпеки України»), Кримінальним та Кримінальним процесуальним кодексами, а також Законом «Про оперативно-розшукову діяльність», які визначають функції, повноваження та межі діяльності правоохоронних органів та їх спеціальних підрозділів.

Враховуючи, що поняття правоохоронна діяльність є значно ширшою, ніж охоронна та оперативно-розшукова діяльність, однак останні не є процесуальною діяльністю. Хоча вони тісно пов'язані, це різні види державної (недержавної) діяльності, які регулюються різними законами та мають різну правову природу.

Охоронна діяльність спрямована на захист майна, життя та здоров'я фізичних осіб на договірній або державній основі. Вона може здійснюватися як державними структурами (наприклад, поліція охорони), так і приватними суб'єктами господарювання.

Кримінально-правовий захист цих сфер здійснюється через встановлення відповідальності за посягання на їх суб'єктів та порядок здійснення ними такої діяльності.